

УДК 376–056.26:373.2(438)

*Magdalena Plaskura,
Kielce (Poland)*

DZIECKO ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI W POLSKIM PRZEDSZKOLU

У статті розглядаються можливості дошкільної підготовки в польських дитячих садках дітей із особливими освітніми потребами. Особливу увагу приділено інклюзивній освіті, ролі допоміжних учителів та інших фахівців, діяльність яких спрямована на адаптацію дитини з особливими освітніми потребами до умов дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: *виховання, дитина, особливі освітні потреби, неспроможність, аутизм, допоміжний учитель.*

Specjalne potrzeby edukacyjne to oddziaływania edukacyjne wobec uczniów niepełnosprawnych. Dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w związku z tym ma specjalne potrzeby edukacyjne, które przedszkole/szkoła musi zrealizować.

System edukacji w Polsce oferuje szeroką gamę rozwiązań dotyczących sposobów edukacji dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dzieci z niepełnosprawnością przed podjęciem edukacji bądź w trakcie na wniosek rodzica lub nauczyciela do poradni psychologiczno-pedagogicznej ze względu na posiadane dysfunkcje otrzymują:

- orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na: niepełnosprawność intelektualną, niesłyszenie i słabe słyszenie, niewidzenie i słabe widzenie, autyzm, w tym zespół aspergera, niepełnosprawność ruchową, w tym afazję, niepełnosprawność sprzężoną,

- orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dla dzieci, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola,

- opinie o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole.

Po otrzymaniu orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego rodzic kierując się zaleceniami poradni psychologiczno-pedagogicznej wybiera odpowiednie przedszkole dla swojego dziecka.

Rodzic może wybierać wśród *przedszkoli*: ogólnodostępnych, ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi, integracyjnych, ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi, specjalnych, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, innych form wychowania przedszkolnego.

Różnica między przedszkolami integracyjnymi a specjalnymi polega na tym, że do przedszkoli specjalnych uczęszczają wyłącznie dzieci z niepełnosprawnościami. Natomiast przedszkola integracyjne, to takie, w których uczą się zarówno dzieci niepełnosprawne jak i pełnosprawne.

Liczba dzieci w oddziale przedszkola integracyjnego i oddziale integracyjnym w przedszkolu ogólnodostępnym oraz liczba uczniów w oddziale szkoły integracyjnej i w oddziale integracyjnym w szkole ogólnodostępnej wynosi nie więcej niż 20, w tym nie więcej niż 5 dzieci z niepełnosprawnościami (*Dobra szkoła*).

Liczba dzieci w oddziale przedszkola specjalnego i oddziale specjalnym w przedszkolu ogólnodostępnym wynosi: nie więcej niż 4 dla dzieci z autyzmem (w tym zespole Aspergera) oraz dla dzieci z

niepełnosprawnościami sprzężonymi, nie więcej niż 8 wynosi dla dzieci niesłyszących i słabosłyszących oraz dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, nie więcej niż 10 dla dzieci niewidomych i słabowidzących oraz nie więcej niż 12 dla dzieci z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej*).

Dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu specjalnym otrzymuje specjalistyczną opiekę oraz ma możliwość uczestniczenia w różnych zajęciach mających na celu wzmacnianie mocnych stron dziecka. Dzieci mają możliwość korzystania z zajęć specjalistycznych prowadzonych przez logopedę, oligofrenopedagoga, psychologa, terapeutę zajęciowego, pedagoga czy też fizjoterapeutę. Dzieci mają również zajęcia typu dogoterapia, arteterapia, socjoterapia, psychoedukacja itd. Mimo szerokiej oferty przedszkoli specjalnych coraz częściej zdarza się, że dzieci ze SPE uczęszczają do przedszkoli ogólnodostępnych. W stosunku do dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera lub niepełnosprawności sprzężone w przedszkolach samorządowych zatrudnia się dodatkowo nauczycieli wspomagających, asystentów nauczycieli lub pomoc nauczyciela (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej*).

Rola nauczyciela wspomagającego. Nauczyciel wspomagający ułatwia adaptację dziecka ze SPE w środowisku przedszkolnym. Pomaga w nawiązywaniu kontaktów społecznych z innymi dziećmi. Inicjuje gry i zabawy w kąciakach zainteresowań. Podczas codziennych sytuacji stosuje wzmocnienia pozytywne, wzmacnia samoocenę dziecka, mobilizuje do podejmowania nowych zadań i wyzwań. Pomaga w osiągnięciu standardów w samoobsłudze. Podczas pracy w grupie stosuje stopniowanie trudności na miarę indywidualnych predyspozycji dziecka. W pracy z dziećmi ze SPE bardzo ważne jest stosowanie elementów terapii behawioralnej w celu uzyskania pożądanego efektu. Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi często ze względu na swoje deficyty są rozdrażnione, labilne emocjonalnie, mają przejawy agresji i autoagresji, są płaczliwe, krzykliwe. Nauczyciel wspomagający podczas codziennej pracy z dzieckiem kształtuje zachowania społecznie akceptowane. Dzięki wiedzy specjalistycznej możliwe jest właściwe organizowanie działań

rewalidacyjnych, opiekuńczo-wychowawczych. Nauczyciel wspomagający aby uzyskać efekty musi dostosować odpowiednie formy i metody pracy, dlatego też kompetencje nauczyciela wiążą się z ciągłą potrzebą tworzenia, poszukiwania i wdrażania do praktyki najlepszych rozwiązań dotyczących procesu wychowawczo-dydaktycznego. Nauczyciel wspomagający jest przy dziecku przez większość pobytu w przedszkolu. Często zdarza się, że godziny pracy nauczyciela wspomagającego modyfikowane są zgodnie z potrzebami dziecka. Aby możliwa była współpraca dziecka ze swoim opiekunem nauczyciel powinien charakteryzować się odpowiednią wiedzą na temat jednostki chorobowej/dysfunkcji dziecka, powinien mieć pozytywne postawy emocjonalne wobec dzieci, musi być wrażliwy na potrzeby rozwojowe dzieci oraz mieć przekonanie o wartości integracyjnego wychowania i nauczania dzieci niepełnosprawnych. W pracy z dziećmi ze SPE pojawia się regres, szczególnie widoczny po dłuższych nieobecnościach dziecka w przedszkolu, dlatego nauczyciel powinien być przygotowany na powolne osiąganie efektów, nie powinien się zniechęcać.

Zatrudniony w oddziale integracyjnym nauczyciel wspomagający powinien posiadać odpowiednie kwalifikacje do pracy z dzieckiem z niepełnosprawnością – oligofrenopedagog, do pracy z dzieckiem niedowidzącym, niewidomym – tyflop pedagog, do pracy z dzieckiem słabosłyszącym, niesłyszącym – surdopedagog.

Nauczyciele wspomagający prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami zajęcia edukacyjne oraz wspólnie z innymi nauczycielami specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych realizują zintegrowane działania i zajęcia określone w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym, prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych pracę wychowawczą, uczestniczą w miarę potrzeb w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez innych nauczycieli oraz w zintegrowanych działaniach i zajęciach określonych w programie, realizowanych przez nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup.

Włączanie dziecka do grupy rówieśniczej. W polskim przedszkolu listy dzieci zaczyna się tworzyć kilka miesięcy przed rozpoczęciem roku przedszkolnego. Jest to korzystne dla dzieci ze SPE we względu na organizowanie różnych zajęć adaptacyjnych mających na celu poznanie dzieci oraz nauczycieli. W celu lepszego

poznania dziecka organizowane są spotkania indywidualne z dyrektorem i przyszłymi wychowawcami. Chcąc zapewnić każdemu dziecku ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi godne warunki kształcenia i wychowania, sprzyjające rozwojowi jednostki, należy wszelkie działania poprzedzić wstępną oceną funkcjonowania dziecka. Ocena ta polega na określeniu wymogów, które dziecko ze SPE powinno spełnić w trakcie przygotowania przedszkolnego w ramach edukacji włączającej i pracy na poziomach (Franczyk, Krajewska, 2015).

Program edukacyjno-terapeutyczny. Podstawą odpowiedniego funkcjonowania dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest prowadzenie specjalistycznej dokumentacji przez zespół powołany przez dyrektora. W procesie kształcenia i wychowania dziecka ze SPE kluczową rolę odgrywa diagnoza, która „musi być prowadzona przez zespoły wielodyscyplinarne i musi obejmować ocenę mocnych i słabych stron ucznia oraz jego potrzeby” (Smith, 2008). Od momentu przyjścia dziecka ze SPE do przedszkola jest 30 dni na opracowanie arkusza wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia oraz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, który będzie towarzyszył dziecku przez cały etap edukacji przedszkolnej. Minimum raz w semestrze spotyka się zespół, który uaktualnia AWOPFU oraz dostarcza informacje o mocnych i słabych stronach dziecka, czyli na jakim poziomie rozwojowym aktualnie dziecko się znajduje, jakimi ograniczeniami i trudnościami charakteryzuje się oraz wskazuje zakres dostosowania przestrzeni przedszkolnej i wymagań stawianych na danym etapie rozwoju. W spotkaniu mogą też uczestniczyć rodzice, którzy informowani są pisemnie o dacie oraz miejscu spotkania. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET) zawiera następujące elementy:

- metryczkę (dane o uczniu),
- rozpoznanie z orzeczenia,
- zakres dostosowań wymogów edukacyjnych, w szczególności poprzez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem,
- zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów, zakres wsparcia nauczyciela specjalisty/asystenta/ pomocy nauczyciela – wymiar godzinowy, zakres podejmowanych działań wobec dziecka,

- rodzaj zajęć specjalistycznych: dla dzieci z niepełnosprawnością – zajęcia rewalidacyjne,
- wykorzystanie technologii informacyjnych – wśród uczniów z trudnościami w komunikowaniu się, w zależności od potrzeb,
- formy z zakres pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- działania wspierające rodziców ucznia,
- wykorzystanie alternatywnych i wspomagających metod komunikacji.

W pracy z dziećmi kładzie się duży nacisk na relacje rodziców z nauczycielami. Dlatego też, w pierwszych dniach pojawienia się dziecka ze SPE przeprowadza się wywiad anamnestyczny, który ma na celu przybliżenie wymagań, oczekiwań oraz wiedzy na temat dziecka w celu ukierunkowania pracy.

Edukacja włączająca w przedszkolu. Edukacja dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi skupia się na zagwarantowaniu indywidualnego rozwoju dziecka na miarę jego potrzeb i możliwości. Głównym założeniem edukacji włączającej jest rozwój dziecka niepełnosprawnego w najbliższym środowisku oraz uczestnictwo we wspólnych grach i zabawach z pełnosprawnymi kolegami i koleżankami. Organizacja kształcenia i wychowania ma na celu umożliwienie rozwoju dziecka ze SPE we właściwym dla siebie tempie. Dlatego ważne jest, aby rodzice przedstawili swoje wymagania oraz poznali warunki i zasady panujące w przedszkolu, organizację opieki, wychowania i terapii. Osoby rozpoczynające edukację w przedszkolu kilka tygodni wcześniej informowane są o dniach otwartych, podczas których prowadzone są zajęcia. Dzieci będą mogły poznać przedszkole, nowych nauczycieli, a sami nauczyciele dzieci. Wszystkie te spotkania odbywają się z udziałem rodziców lub opiekunów dziecka. Dzięki temu rodzice mogą poznać środowisko przedszkolne. Takie spotkania są bardzo ważne w późniejszej adaptacji dziecka w przedszkolu.

Włączenie dzieci ze SPE do społeczności przedszkolnej wiąże się z podejmowaniem szeregu działań. Najważniejsze jest aby dziecko miało możliwość oswojenia się z przedszkolem. Zbyt długie zostawienie dziecka w przedszkolu w ciągu pierwszych dni skutkować może niechęcią, płaczliwością i krzykiem, z tego też względu ważne jest aby czas pobytu z każdym dniem był wydłużany. Wszystkie zmiany czasu pobytu dziecka powinny być uzgadniane z

nauczycielem wspomagającym dzięki czemu możliwe będzie lepsze organizowanie opieki. Dziecku ze SPE od pierwszych dni towarzyszy nauczyciel wspomagający, który pomaga początkującemu przedszkolakowi zrozumieć polecenia, wykonać podstawowe zadania, inicjować oraz uczestniczyć w zabawach z innymi dziećmi oraz przetrwać lęk separacyjny. Rolą nauczyciela wspomagającego jest również wytłumaczenie dzieciom niektórych zachowań oraz reakcji dzieci ze SPE. Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi należy zachęcać do przebywania z innymi dziećmi w sposób społecznie akceptowany. Rolą nauczyciela wspomagającego jest również reagowanie na przejawy agresji i autoagresji. Niwelowanie zachowań agresywnych i wzmacnianie zachowań pożądanых możliwe jest dzięki stosowaniu treningu zastępowania agresji oraz elementów terapii behawioralnej (Kołakowski, Pisula, 2011). Aby dziecko odnalazło się w grupie podczas codziennych zabaw z dziećmi należy prowadzić psychoedukację oraz wspomagające metody komunikowania się. Aktywne uczestnictwo dziecka w grupie rówieśniczej zależne jest od stopnia samodzielności, rozumienia, zdolności naśladowania oraz poziomu funkcjonowania w grupie rówieśniczej. Zadaniem nauczyciela wspomagającego jak i wychowawców przedszkola jest rozpoznanie mocnych stron dziecka i wykorzystania ich w celu uczenia się akceptowanego funkcjonowania w społeczności przedszkolnej (Franczyk, Krajewska, 2015). Wszelkie czynności podejmowane w stosunku do dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mają na celu nie tylko uaktywnienia tych dzieci w przedszkolu, ale również prawidłowe funkcjonowanie grupy.

Edukacja włączająca na poziomie placówki ogólnodostępnej możliwa jest do osiągnięcia pod warunkiem prawidłowej organizacji i dostosowaniu w taki sposób, aby każde dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi czuło się swobodnie, mogło rozwijać swoje mocne strony, zdobywać nowe umiejętności i wiadomości a nie bazować na pokonywaniu trudności. Zaprzeczeniem idei edukacji włączającej jest skupianie się na realizacji programu oraz opanowaniu wiadomości i umiejętności przekraczających możliwości dziecka. Pobyt w przedszkolu powinien skupiać się na uczeniu dla rozwoju, dla rozwijania zainteresowań i chęci dalszego poznawania otaczającego świata.

Magdalena Plaskura

A CHILD WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS AT POLISH PRESCHOOL INSTITUTION

The article examines the possibilities of preschool education at Polish kindergartens for children with special educational needs (hereinafter referred to as "SEN"). The emphasis is on inclusive education, which aims at ensuring individual development of the child with SEN and the proper functioning of the inclusive group. The author reveals the methodology of construction of an individual educational and therapeutic program. It is developed during the first thirty days of the child's staying at preschool institution by a multidisciplinary team appointed by the director, based on an interdisciplinary assessment sheet of the level of functioning of each child.

The role of an assistant teacher in adapting the child with special educational needs to the preschool environment is described in detail. It helps to establish social contacts with other children, to achieve self-service standards, initiates games, strengthens the child's self-esteem, mobilizes for tasks, explains to other children the behavior and reaction of children with SENs, encourages socially acceptable behaviors, reacts to aggression and auto aggression, etc. The assistant teacher applies a wide range of techniques (positive reinforcement, behavioral therapy elements, training to replace aggression, games, etc.).

The author distinguishes the professional competences of inclusive education specialists, in particular the ability to diagnose and interpret their results, provide continuous observation and psycho-pedagogical research, introduce advanced educational experience, readiness for abnormal work according to the needs of the child, knowledge of the medical issues about the nature of the disease / child's dysfunction, identification of a positive emotional attitude towards pupils, belief in the value of integration of education and training of children with disabilities.

Keywords: *inclusive education, upbringing, a child with special educational needs, an assistant teacher.*

References

- Dobra szkoła.* Zaczepnięte z <https://reformaedukacji.men.gov.pl/aktualnosci/organizacja-szkol-i-przedszkoli-rozporzadzenie-podpisane.html>
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 roku w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli – DZ.U. 2017 poz. 649*
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym – Dz.U. 2017 poz. 1578*
- Franczyk, A., Krajewska, K. (2015). *Skarbiec nauczyciela-terapeuty*. Kraków.
- Smith, D. (2008). *Pedagogika specjalna*, (T. 1, s. 100). Warszawa.
- Kołakowski, A., Pisula, A. (2011). *Sposób na trudne dziecko dziecko, przyjazna terapia behawioralna*. Sopot.
- Franczyk, A., Krajewska, K. (2015). *Skarbiec nauczyciela-terapeuty*. Kraków.

Одержано 16.01.2018 р.